

«Bere artearen sortzeko kapable den gizadiak etorkizun ona esperatzen ahal du»

Baratze bat nahi deizüt egin / amets sekretüenekilan, / liliak egün jauntsi ederrenetan / mila kolorez dantzan bihotzetan... Pier Paul Berzaitz da, gauza anitzen artean kantu xume bat egin zuena pastoral batendako, jakin gabeen obra ttipi hark lehenago egin lan guziek baino izen handiagoa emanen ziola.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

Pauen bizi zara. Zuberoako emigrazioaren historian zara zu ere.

Lehenago, ene amatxiren bi anaia baziren Ameriketara. Ondotik, aitaren beste bi anaia ere bai, San Frantzisko iparraldean, Chico ondoan. Artzain joanak. Ni Paue eta Muskildian artean bizi naiz —erdia han, erdia hemen—. Zuberotarrek Paue dugu gure lehen atea. Erran nahi baita, Euskal Herriko lehen emigrazioa honat etorri zela. Hemen, ostatu eta enpresetan, baziren zuberotar andana: Eskiula, Barkoxe, Atharratze, Montoritik etorriak... Kasik hango familia guzietarik bat edo bi hemen dira oraindik, lanean. Bada eskualdun elkarte bat ere, Lagunt eta Maita izena duena. Berrogei urte baditu. Pertsonaia enblematiko bat izana da hemen —oraindik bizi da, Etxebarne deitzen da—, Idauze-Mendikoa. Lan ona bazuen hemen, kooperatiba baten zuzendari, eta langile asko ekarrarazi du Zuberoatik. Gauza asko eginak ditu hemen: trinketa, pilotan aritzeko, frontoia ere Paue ondoan... Luzaz izan da eskualdunen arima hemen.

Zuberotarrak dira Paueko euskaldunak.

Baina ez bakarrik. Bizkaitarrak ere ezagutzen ditut, aizkoran, zur lanean etorriak. Argotik ere etorri da hainbat jende.

Eta euskaldun horien artean nola heldu da Pauera Pier Paul Berzaitz?

Lehenik, egona naiz hemen eskolan. Maulen egin ditut lehen mailako ikasketak. Ordea, han bukatzen zen, eta xantza ukan dut hemen estudioen segitzeko. Orduko gazteak, eskolara joaten zirenak, hemen zeuden: edo Bordelen Zuzenbidearen ikasteko, edo Ekonomia, Soziologia eta Humanitate Zientziak, Pauen.

Pauen hasi zinen kantari?

Ez, ez! Euskal Herrian hala ere! Eskualdunak guti ginen unibertsitatean une hartan... Adibidez, hazpandar bat, txistua jotzen zuena. Nik gitarra jotzen nuen, eta egia da hemen ere ari nintzela abesten. Oroitzen naiz greba bortitz bat izan zela Lacq-eko gas fabrika handian. Hara joan nintzen, abesten, eta gero bertan jarraiki Guk-ekin Euskal Herrian zehar.

Izana zen ordurako Ez Dok Amairuren jaialdia Zuberoan? Badakit erran nahi berezia ukan zuela zure bizian...

Nortasun agiria

Pier Paul Berzaitz (Muskildi, 1951). Ekonomia ikasia, kazetari izan da Parisen, eta irakasle eta banketxe langile Pauen. Guk taldean kantatu zuen 70eko hamarkadan. Kantari ezaguna eta aski aipatua da. Izkiriartzen ere abila, bost pastoral ditu emanak (*Harizpe, Atharratze Jauregian, Madalena Jauregiberri, Ramuntxo, Bereterretx*), eta ikuskizun lanak ere bai: *Oihenart bizi urrats, Elkanoren Semeak, Euskal Spiritu, Zamaltzain, Orreaga, Ze Bolada*, besteak beste. Lau disko ere agertu ditu. Paue eta Muskildi artean bizi dugu.

• PERSONAIA •
Pier Paul Berzaitz

Bai, Urdiñarben izana zen, 1969an uste dut. Hura izan zen nire abiatzea. Han ziren [Joxe Anjel] Irigarai, [Mikel] Laboa eta beste bi zuberotar; ez naiz oroitzen nor ziren ere. Zerbait piztu zen nire bihotzean. Garai hartan bage-nuen hainbat frustrazio eskualdunek, eta ikus-tez egun batean bi gazte haiek, Laboa eta Iriga-rai, abesten —nehoiz entzun ez nuen eskuaran, bestalde, horrelako berotasun eta autentikota-sunarekin—, errebelazio handi bat izan zen enetako. Egun ere ikusten ditut oraino biak kantatzen! Geroztik, hainbestetan pentsatu dut kantaldi haren inportantzia. Pentsatu nuen bazela hor altxor bat, gauza inportante bat, ez gure apaltzeko bide bat baina bai ‘argitzeko’. Geroztik, ahalik eta hobekienik, izar hura entseatu naiz defenditzerat, edozein tokitan.

Erran duzu eskualdunek bazutela zenbait frus-trazio garai hartan.

Mauleko eskolan, adibidez, baziren Mauleko “burgesak”, alde batetik, eta gu bestetik, erran nahi baita, baserritarrak eta hiritarrak. Pixka bat pairatu dugu egoera. Pentsu nuen eskuaraz mintzatzea gauza naturala zela, baina garai hartan, Maulen hasteko, zokora-tuak izanak gara eskualdunak ginelako... Esan dezaket gauzak aldatu direla gaur, Mauleko burgesia ikusi dugularik pastorela-rat jiten edo euskara kurtsuak hartzen. Hale-re haur denborako paimenak ez baitira aisa ahazten, oinarri horren gainean izan ditut geroztik sentimendu asko.

Nola zen giroa Pauen?

Libertate gehiago bazen eta halako ezber-dintasun bat, eskuaraz kantatzen bainuen.

Gabia lükezu beltza

“Roger Idiart apaiza, orain pausatu berri dena, emazte xahar batekin mintzatzen zen, omen, pastoralaz, eta gertatzen zen urtean bazela bi pastoral. Roger Idiartek hori zuen buruan eta emazte xahar hark erantzuna eman zion: ‘Gabia lükezu beltza!’. Batere ez izatea litzateke txarra”.

Beti oroitzen naiz, lehen diskoa: Xabier Leteren *Lore gorrien balada*. Pauera etorri zen, ez dakit nola, eta emozio handiarekin oroit dut hura. Maitasuna ematen nien Zuberoako kantuei, gitarra soil batekin.

Gitarra baino lehen, pianoa ikasi zenuen.

Bai, eskolan, pixka bat. Momentu hartan gitarra obligazioa zen gu bezalako hippyen-tzat. Komodoa ere bazen, ezarri autoan eta aurrera! Eta gitarra falta bazen ere, segitzen genuen. Harekin ibili naiz Larzakeko alder-dietan eta Italian ere berdin.

Oraindaino atxiki duzu hippy airea.

Libertate hura agian! Orain norma gehiagoren artean bizi gara. Nahiz beti pentsatzen dugun leheneko garaia hobea zela, baratze galdua dugu hori... Ohiko perpausak ditugu horiek zuberotar kantari batzuekin. Beti ber historiak kontatzen ditugu, baina ber plaze-rarekin. Maitasunarengatik, funtsean esaten dugunak inportantzia guti du. Denok badu-gu guti edo aski leheneko denborako nostal-gia hori. Xipri Arbelbidek idatzi duen beza-la, Arestiren poema horretaz, baina egia esan ez ditu gauzak horrela ikusten. Pentsa-tzen dut atzokoa amaitua dela eta behar dugula biharkoa hobeki pentsatu. Xantza dugularik, osasun pixka bat eta gauzak egi-teko okasioa eta nahikundea, atzokoa ez da ahantzi behar baina biharkoak du indarra hartzen.

Zertan duzu, egun, Ez Dok Amairuk Urdiñar-ben egin zuen kantaldi hartan izan zenuen errebelazioa?

Momentu hartan, eskuara etxeko gauza zen. Ez genuen besterik mintzatzen. Eskola publikoan hasi zen erdara, pazifikoki, hala ere. Gure errejenta ez zen eskualduna baina errespetatzen zuen gure mintzaira. Oraingo kontrarioa gertatzen zen: pauso edo errekreazionetan eskuaraz mintzatzen ginen gure artean, eta eskola barruan erdaraz. Orain, aldiz, ikastolan ere, alderantziz da. Barruan eskuaraz mintzatzeko obligazioa badute, beharrik, baina atera eta erdaraz! Momentu hartan, ene mundua herri auzoan “Urdirarben” amaitzen zen. Frantziakoa eta gure mintzatzeko manerak diferenteak zirela pentsatzen nuen, baina haur baten begietan ez zen besterik. Eskuara etxeko gauza zen, kantatzen genuen mezan baina uste nuen eskuara gure mundu ttipi horretako afera baizik ez zela. Mauleko eskolan nintzelarik, eskualdun gauzarik ez zen gehiago batere.

Noizkoa duzu *Yesterday* zure bihotzean?

1967-68an eginga izan da abesti hori. Uste dut *Yesterday* izan zela, lehenetarik bat, non Beatlesek ezarri zuten poesia gehiago eta melodia ezinago ederra. Frogatu zuten musikaren unibertsaltasuna. Ez dakit xuxen zergatik hunkitu nauen gehiago kantore horrek. Beti pentsatu nuen horrelako kantore baten egitea zela bizi baten xedea.

Egina duzu, nolazpait. Horra *Baratze bat*...

Ez! Agian egunen batean egingen dut...

Bizian behin egiten da hori.

Egia, bai, bizian behin egiten dugu, eta bate-re jakin gabe! *Baratze bat* pastoral abesti bat izan zen. Beste mundu bat enetzat, pastora-la. Herri batean egiten delarik, pastoralak emozio handia ekartzen du. Ikustez, adibidez, zure auzoa, nola den egun oroz bere bizian, pentze edo alorrean lanean, eta ikustea zer egiten ahal duen tauladan!

Pastoral afera hori ere egiazko altxorra dugu Zuberoan. *Harizpe* tragedian, entseatu nintzen

Muga ezabatu

“Muga hor izan da hainbeste denbora, eta min handia egin du horrek. Burdinazko hesia izan da, fisikoa, materiala, egiazkoa. Marka latza. Orain, Hendaian ezarri dute halako pausoa. Pasatu dute lau edo bost urte lehengo muga hura garbitzen: horrek esan nahi du ez dutela gogo onez egin lan hori. Baina, kasu, egin dute poliziaren tokia ere Euskal Herrian, bai Espainiako aldean, bai Frantziako aldean. Badut aments bat kantu baten egiteko muga horren inguruan, materialki bota zutela esateko, baina aztarnak badirela oraindik. Menturaz, behar dira generazio bat baino gehiago mugaren ezabatze”.

pertsonaia militar baten historia egiten. Hura militarra, ni nahikoa antimilitarista, haren garaia interesatzen zitzaidan, nola den gizonaren suertea, nola sortu zen hura bezalako pertsona bat Baigorri eta haren bizi estonagarria.

Kantu harekin identifikatzen dute zure izena...

Izena polita du, *Yesterday*-k bezala. Etxeko baratzea, baratze galdua... Metafora anitz permititzen du baratze batek. Uharte batek ere bai, baina ez dugu horrelako askorik gure kulturaren. Baratzeak baditugu gure herrietan. Ez dut nehoiz pentsatu kantore horren arrakastan. Nihaur ere maiz estonatu naiz. Kantaldi batean ez badut ematen, jendea ez da kontent! Baditut testigu anitz. Frankotan pertsona bat heldu zait esatera: “Ene alabaren ezteietan kantatu dute *Baratze bat*, eta emozio handia banuen”. Pozik naiz horrelako indarra hartu badu kantu xume horrek.

Zinez bestelakoa zen harako hura: *Lagun, etor gurekin, / denek elgarrekin, / badugu zer egin, / gu ez gira lotsatzen, / etsaia nun hazten, / han da gudukatzen, / gure odolez ta ontasunez, / gure izaitez dirade gosez, / elkartasunez, erakuts hortzak, / elgarri josiz buru-gorputzak!*... Guk taldeak famarazi zuen kantua. Non da Beñat Sarasolarekin hasi zenuen bidea? Herria, laboraria, askatasuna...

Hor bota ditugu gure frustrazioak, partez bederen. Hori militantearen bidea zen. Ez dakit hainbeste ilusio izan dudanez, baina bizitu ditugu momentu bereziak. Ene Euskal Herriko bista zen lehenik Maule, eta ez nuen pentsatzen Donibane Garazi bazela ere! Ez nuen sekula pentsatuko Euskal Herri bat bazela mugatik bestaldera. Baina bestaldean ere bada hori! Jende anitzek ez du Iparraldea ezagutzen. Pentsatzen nuen gehiago kutsatzen zela, baina jende guti etortzen da bestal-detik honat. Gaur ere jendeak aste guztietan ibiltzen dira leku anitzetan, baina hala ere...

Beñat Sarasolarekin egin bideaz zer diozu?

AZKEN HITZA

Gizon-orkestra

«Orokorki Berzaitz artista handia da, gizon-orkestra: denetarik egiten dü, eta ontsa egiten. Gisa horrez Etxahun Irurikoaren ondokoa dügü ene ustez: itxü-raz eta maneraz ez, segürki, denborak ere zinez kanbiatü beira, bena bai Xiberoan eta beste probintzietan betatzen düan leküaz, eta lehenik gizon-orkestra izateaz».

“Jean Louis Davantek idatzia da hori, badakit... Duela urte zenbait idatzi zuen. Ez dakit orain berriz hori idatziko zuen! Espero dut baietz, eta eskertzen dut so zorrotza duelakoz. Etxahun Iruri anitz maite dugu zuberotarrek. Haren lana estonagarria da. Laboraria zen, eta uste dut maitasunak gidatu duela Etxahunen obra miresgarria. Orain agian gauzak gehiago ikertzen ditugu, eskolan gehiago izan gare-lakoz, nahiz ez den eskolan ikasten bizia... Pertso-nalki, Etxahun ez bezala, urbanizatua naiz, Parisen bizitu naiz, eta orain Paue eta Muskildi artean”.

Apezgaia zen Beñat, baina Baionako gotzaina-rekin izan zituzten eztabaidak. Han ziren Manex Pagola, Gexan Alfaro eta beste batzuk. Hauek nahi zuten mezan kantika zenbait eskuaraz ezarri. Ez zen galde handia, gero denak hala izan dira. Bota zituzten seminario-tik! Beñati xantza eman zioten, purgatorio

baten egitera, enpresa batean bere ideien gar-bitzeko, ikus zezan zer zen mundua. Agian espero zuten joanen zela seminariotik, baina Beñatek beti gogoan bazuen bere bokazioa... Gero bertan Domintxinen elkar ezagutu dugu eta segitu elkarrekin, Guk taldean. Oso garai ona izan da niretzat. Ezagutu dut bestaldeko bizia. Orduan kantaldiak egiten genituen tek-nika gutxirekin, gitarra maiz desafinatua... baina jendea mukuru biltzen zen. Orain, badu-gu ezinagoko teknika, baina gelak batzuetan argi. Tendentzia hori da gaur.

Profeta Pauen

“Enetzat egokia zait Pauen eta Muskildin bizitzea, ezi nehor ez baita profeta bere herrian.

Munduaren erdia mintzo da beste erdiaz. Batzuetan, pastoral baten ondoan, eman dezagun, pasatzen nuen Mitikile (Zuberoako azken herria, Matalazena), hor dago muga, Angouseko naban, erran nahi baita Biarno. Pentsatu nuen: ‘To, hemen finitzen duk Zuberoa! Ez dakite zer den ere pastora!’ Garbitzen nuen ene burua, mundua erlatibizatzeke manera zen”.

Eta Pier Paul Berzaitzen jendea, entzulea?

Badut nire publiko ttikia eta fidela. Haatik, poesiar edo euskal kantagintzari jendea pixka bat gibeldu dela pentsatzen dut. Agian ez diogu ematen espero duena. Hegoaldean ere berdintsu dela esan nezake. Lehen bizitu dugu momentu ona, militantismoari esker, eta poe-sia horrek egin du bere lana. Orain, aldiz, ez dugu nahikoa arraberritzen, edo arraberritzen dena ez da jendeen gustuko. Zerbait pasatzen da. Uste dut telebistak ere ez duela anitz lagundu gure musika. Badugu Euskal Telebista, eskuaraz, baina gauza bat ederra zena, ez da beti izan gure laguntzaile ziurra.

Ekonomia ikasia, banketxean lan egina, irakasle izana... Pastoralaren bidean zerk jarri zintuen?

Gauza bitxia izan da enetzat. Muskildin kasik mende bat pasatu da pastora sortu gabe. 1985ean, ene anaia auzapezak esan zidan: “Behar diagu pastoral bat egin. Baduk mende bat ez dela gure herrian egin. Baduk gazte andana ere!”. Gure herria oso ttipia da, 260 jende. Garai hartan asko ibiltzen ginen Guk-ekin eta ez nuen garbi ikusten pastoralaren afera hori, baina, beste alde batetik, ez nion anaiari ezetz esan nahi ere. Pentsatzen nuen agian esperientzia positiboa izaten ahal zela. Orain esaten ahal dut zein gauza sakona den pastora herri batendako. Batzuek esaten dute: “Nola da posible, ordea, zuberotarrek urtero pastoral bat, batzuetan bi, egitea?”. Esplikazioa sinplea da: maitasuna sortzen da gauza horien inguruan. Ez dago beste proiekturik, ez egitasmorik, jendea hola biltzen ahal duena. Denetan bereizten gara eta bereizten gaituzte, haserretzen gara, edo bide edo lur edo nik dakit zer!, baina hor, pastora-lean, denok bat gara. Zazpi hilabeteen ilusioa sortzen da. Alde artistikotik indar handia zuela pastoralak sentitu dut, teatro osoa zela, bai boza, bai kantua, eta zein maitasunarekin egiten duen jendeak... Orain denek kontsu-mitzen dugu artea, esposizioak, kontzertuak, zinema... baina parte hartzen duzularik, beste indar bat hartzen du. Bere artearen sortzeko kapable den gizadiak uste dut etor-kizun ona esperatzen ahal duela. ■